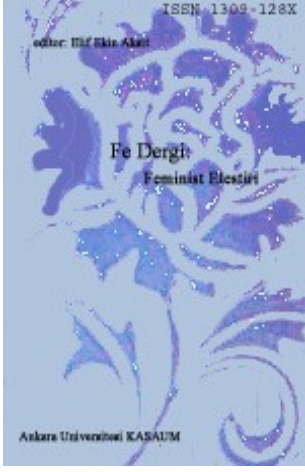

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 11, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Siyasi Partilerde Cinsiyetin İzini Sürmek; AKP, CHP, MHP ve HDP Örnekleri

Esra Arslan

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 26 Mayıs 2019

Bu makaleyi alıntılar için: Esra Arslan “Siyasi Partilerde Cinsiyetin İzini Sürmek; AKP, CHP, MHP ve HDP Örnekleri” *Fe Dergi 11*, no. 1 (2019), 59-76.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/21_6.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Siyasi Partilerde Cinsiyetin İzini Sürmek; AKP, CHP, MHP ve HDP Örnekleri*

Esra Arslan *

Bu araştırmada amacım; siyasi partilerdeki ideolojik ve politik farklılıklara rağmen toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin farklı siyasi partilerde benzer biçimde kurulup kurulmadığını ve bu eşitsizliklerin arka planındaki dinamiklerinin siyasete eşit katılımı nasıl etkilediğini açıklamaktır. Feminist metodoloji ile desenlenmiş bu çalışma, 2016 Ağustos ve 2017 Ocak ayları arasında Mersin ve Adana illerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) il ve ilçe temsilciliklerinde aktif siyaset yürüten farklı sosyo-demografik özelliklere sahip otuz kadın ile derinlemesine görüşmeler aracılığıyla yapılmıştır. Araştırmanın Adana ve Mersin İllerinde yapılmasının nedeni bu illerin çok kültürlü yapısı ve Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç alması nedeniyle, aktif kitle desteğine sahip heterojen bir gruba ulaşma imkânı sunmasıdır. Çalışmaya dört partinin dahil edilmesinin nedeni ise ideolojik yapı ve politik söylemleri farklı olan bu kadınların yereldeki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin izlenmesine olanak sağlaması ve siyasi partilerin yerelde, birbirine yakın bir siyasi temsil ve örgütlenme düzeyinin olmasıdır. Kadınların siyasete katılım süreçleri, farklı partilerde olmalarının etkisiyle toplumsal cinsiyet temelli sorunları nasıl deneyimledikleri, temsil mekanizmalarındaki dışlanma ve destek pratikleri ile hangi başa çıkma stratejileriyle alanda yer aldıkları bu sahayı uzun süre deneyimlemiş içerden biri olarak hem kendimde hem de görüştüğüm kadınlarda anlamayı hedeflediğim ana başlıklar olmuştur. Araştırma bize siyasi partilerde yer alan kadınların farklı ideolojik ve politik düşünce yapılarına sahip olsalar da toplumsal cinsiyet temelli ortak sorunlar yaşadıklarını fakat özgül başa çıkma stratejileri ve kazanımlar geliştirdiklerini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Eşitlik, siyasi katılım, siyasi temsil, siyasi parti, toplumsal cinsiyet,

Tracing Gender in Political Parties: A Case Study of AKP, CHP, MHP and HDP

My aim in this research is to find out if the gender-based inequalities are similarly established in different political parties despite the ideological and political differences and how the dynamics in the background of these inequalities affect the equal participation in policy. This research, based on Feminist Methodology was compiled through in-depth interviews done with 30 women of different socio-demographic characteristics and actively doing politics in the provincial and district representatives of the Justice and Development Party (AKP), Republican People's Party (CHP), Nationalist Movement Party (MHP) and People's Democratic Party (HDP) in Adana and Mersin Provinces between August 2016 and October 2017. The reason why this research was carried out in Adana and Mersin is that both cities have a multi-cultural structures and they provide the opportunity to reach a heterogeneous population that has an active mass support as the two are migrated from different regions of Turkey. The reason behind including four parties in the study that women with different ideological structure and political discourse have the potential to enable observing the gender issues and relationship in the local provinces and a close political representation and organizational level in the area. The participation processes of the women in politics, how they have experienced the gender-based problems with the effect of taking part in different parties and they have taken part in this field with what coping strategies including the exclusion and support practices in their representation mechanisms are the main-topics of which I have aimed to make sense from both myself and the women that I talked as an insider gaining experiences for a long time in this field. The research has showed us that the women taking part in political parties had experienced common gender-based problems

*Bu makale, yazarın Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kayıtlı "Siyasi Partilerde Kadın Katılımı ve Temsili; Adana ve Mersin Örnekleri" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*Mersin Üniversitesi Kadın Araştırmaları Doktora Programı Öğrencisi, <https://orcid.org/0000-0002-0481-9836>

although they had different ideological and political frame of minds but also they have developed specific coping strategies and gains.

Keywords: Equality, political participation, political representation, political party, gender

Giriş

Kendi sesini kaybeden biri, başkasının sesini taşıyamaz¹

“Biz de insan değil miyiz” (Berktaş, 2011) sorusu kadınların eşitlik mücadelesinde cinsiyet temelli ayrımcılık ve hak ihlallerine karşı geçmişten günümüze geliştirdikleri bir refleks olmuştur. Bu refleksten doğan müzakereler ve mücadeleler sürecinde ise sosyo ekonomik, politik ve ideolojik faktörler, kadınların siyaset arenasındaki eşitsiz konumunu etkileyen temel dinamikler olarak öne çıkmıştır. Siyasete katılmanın en eski araçlarından biri olan siyasi partilerde de bu dinamiklerin etkisini görmek mümkündür. Demokratik rejimlerin olmazsa olmazı kabul edilen siyasi partiler, yurttaşların iktidara erişiminde ve iktidarı yönlendirmesinde, siyasetin işleyişine müdahale olmasında en önemli araçlardır (Uysal ve Toprak, 2013). Siyasi partilerin hiçbirinde açıktan açığa kadınlara karşı bir engelleme politikası benimsenmemekle birlikte, onları, paternalizmin izlerini taşıyan bir biçimde övmek, pohpohlamak, politik sorumluluktan çok idari sorumluluk getiren zahmetli ve rutin nitelikte işlerde görevlendirmek eğilimi gözlemlenmektedir (Tekeli, 1982). Dolayısıyla, kadınların parti içi siyasete katılım ve temsilleri sayısal olarak eşitlenmiş olsa bile, ataerkil değerlerin içselleştirilmesi, partilerin erkek egemen yapısı, kadınlara karar alma mekanizmalarında göstermelik olarak yer verilmesi gibi nedenler, eksik katılımın niteliksel boyutunu derinleştirmektedir.

Bu makalede, siyasi partilerdeki ideolojik ve politik farklılıklara rağmen toplumsal cinsiyet rejiminin, farklı siyasi partilerde benzer biçimde kurulup kurulmadığını, dolayısıyla kadınların cinsiyet temelli ortak sorunlar yaşayıp yaşamadıklarını kadınların kendi hikâyeleri ile anlamak hedeflenmiştir. 2016 Ağustos ve 2017 Ocak ayları arasında Adana ve Mersin illerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Halkların Demokratik Partisinde (HDP) aktif siyaset yürüten kadınlarla yapılan bu araştırma, uzun yıllar sendikalarda çalışırken aktivist bir kadın olarak karma örgütlerde birlikte iş yapabilmenin zorluklarını deneyimlemenin bilgisiyyle hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu deneyimler, araştırmacının sahadaki konumunu da ister istemez etkilemiştir. Bu amaçla yazıda, kadınların sosyo-ekonomik profilleri ve siyasete katılım hikâyelerini, temsil mekanizmalarında hangi dışlanma ve destek pratikleriyle karşılaştıklarını, kendilerine özgü kazanımlarını ve başa çıkma stratejilerini kendi hikâyemin de peşinden giderek ele almayı umuyorum.

Kavramsal çerçeve ve literatür

Kadınların kamusal alanın dışına itilmelerinin ve siyasete katılmalarının önlenmesinde kullanılan en işlevsel meşrulaştırıcı gerekçe, ataerkil ideolojinin doğa kültür ayrımına dayanarak kadınları doğurma özelliklerinden ve bedenlerinden dolayı doğa ile özdeşleştirirken erkeklerin, uygarlığı ve kültürü temsil ettiği inanışdır (Berktaş, 2011). Bu inanış doğrultusunda kadınlar, siyasetin geleneksel tanımlaması içinde kamusal ve özel alan dikotomisiyile kamusal politik alandan dışlanmakta, dâhil olsalar bile bu alana anne ve eş olarak katılmaktadırlar (Bari, 2005).

Yurttaşlığı ise, haklar bağlamında soyut bir biçimsel eşitlik sağlayan statüsünü, ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal farklılıkları ve bu farklılıkların katılıma etkileri üzerinden sorgulamak gerekiyor. Dina Kiwan (2014), yurttaşın kendine ait hissettiği kimliklerle katılımını bir ‘his’ ve pratik olarak düşündüğünde, yurttaşların birbirlerine ayrılmaz biçimde bağlı olduğunu ve birbirlerini güçlendirdiklerini vurgular. “Bir his ve pratik olarak yurttaşlık” kamusal alanda hakları olan kişiler ya da yurttaşlar olarak kabul edilmeyen kadınlar açısından sürekli kesintiye uğramıştır. Bu kesinti, iki buçuk yüz yıl süren cinsel sözleşme aracılığıyla kadınların birey statülerinin yadsınması ile temellendirilmiştir (Phillips, 1995). Buna göre, tüm kadınlar, hizmet etmekle yükümlü, bağımsız birey ve özgür özne olmayan, sivil toplumda eş olarak adlandırılan tuhaf türden hizmetkârlardır (Pateman, 1988). Farklılaşmış insani varlıkların yerine farklılaşmamış evrensel bir insan anlayışı getiren soyut bir evrenselcilik anlayışı ile de insani olanı yalnızca erkeğin temsil etme (Agacinski, 1998) hakkı doğmuştur. Bu insaniliğin gerektirdiği “kamusal olaylara katılım ve rasyonellik akıldan yoksun olan kadının değil erkeğin hakkı”

(Donovon, 2009) olarak düşünülmüştür. Siyasal katılım ve temsilin kadınlar açısından eşitsiz gelişimi; toplumsal cinsiyet, kamusal ve özel alan dikotomisi ve yurttaşlık çerçevesinde düşünüldüğünde eşitsiz temsilin bu engeller dolayısıyla süregeldiği ve yeniden üretildiği açıktır. Kavramla ilgili açıklamalar, bireysel siyasal katılımın özellikle oy verme davranışına ilişkin olduğu ve aslında seçmenin tutumunun belirlenmesi süreci konu dışı tutulursa, tek başına yerine getirilebilecek bir eylem olduğu yönündedir. Tutum ve dolayısıyla davranış nesnesi kamusal alana aitse de öznenin bu yolla kurduğu kamusal yaşam ilişkisi de dolaylı olarak işlenir. Toplumsal siyasal katılım ise bu bağlamda siyasal partiye üye ya da siyasal kadroya aday olma biçiminde gerçekleştirilen, tümüyle ve doğrudan bir kamusal alan etkinliği olarak ifade edilir (Yaraman, 2015).

Alan yazınında kadın ve siyaset ilişkisini farklı biçimlerde ele alan çalışmalara baktığımızda ise bu araştırmaların kadınların siyasal alandaki eksik temsili; kota, nispi temsil sistemi, kadın hareketinin gücü, parti ideolojileri, ülkelerin demokratikleşme seviyesi gibi etkenlerle açıkladıklarını görürüz. Uluslararası literatürde yapılan çalışmalar, genellikle parlamentolarda yer alan kadınların temsiline odaklanmakta ve kadınların nicel temsil oranlarına, yazılı belge ve tutanaklara dayanmaktadır (Duverger, 1955; Kenworthy and Malamy, 1999; Paxton, Hughes and Painter, 2010; Paxton and Kunovich, 2003; Caul, 1999; Ballington and Karam, 1998). Katılım ve temsili siyasi partiler düzleminde inceleyen çalışmalar ise kadınların bu partilerdeki eksik katılım önündeki engelleri; parlamento düzeyinde ele alınan çalışmalar, parti içi uygulamalar gibi sorunlarla açıklarken sosyo ekonomik, politik ve kültürel faktörlerin katılıma etkisinin altını çizmektedir (Ballington and Mattland, 2004; Friedenvall, 2003; Bari, 2005). İdeoloji ve kültürel faktörleri eşitsiz katılımın etkeni olarak gören alan yazıncıları ise daha çok dinin etkisi ile toplumun geleneksel yapısına bağlı olarak kadınların eşit katılımının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmektedir (Shedova, 2005; Paxton and Kunovich, 2003; Norris and Inglehart, 2001). Yapılan çalışmaların bir kısmında katılımı artıran stratejilerden biri olarak kota politikaları ise özellikle vurgulanmaktadır (Freidenvall, 2003; Dahlerup, 2013; Ballington and Karam, 1998).

Türkiye’de ise, kadınların siyasal katılım ve temsili ile ilgili yapılan araştırmaların bir kısmı incelendiğinde uluslararası literatürde yer alan çalışmalara benzer biçimde kadınların parlamentodaki temsiline yönelik farklı yöntem ve tekniklere odaklanan çalışmalar olduğu görülmektedir (Tekeli, 1982; Çakır, 2013; Kovanlıkaya, 1999). Siyasi partilerin kadın kollarına yönelik yapılan çalışmalar, kadınların bu komisyonlardaki parti politikalarına yaklaşımları ve kadın kollarındaki etkinliklerini ele alan çalışmalardır (Demir, 2002; Altındal, 2007; Çadır, 2011). Yerel yönetimler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi de alanda çalışma konusu olurken (Pınarcıoğlu, 2011; Wedel, 2013; Alkan 2003) kadınların siyasal temsil düzeyine, parti programları ve tüzüklerinde nasıl yer verildiği, gazete ve dergi gibi yazılı basın organlarında nasıl ele alındığı da alan yazında yer bulmuştur (Kaylı, 2013; Cansun, 2013; Yaraman, 2015). Handan Çağlayan’ın (2007) Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) üyesi kadın aktivistlerle yaptığı çalışması ise kadınların siyasal katılım süreçlerini onların politik özneliği üzerinden sorunsallaştırmıştır. Bu bağlamda bu araştırma, siyasi partilerdeki kadınların ideolojik ve politik farklılıklarına rağmen toplumsal cinsiyet rejiminin işleyişini onların anlatılarıyla açıklamayı hedeflemektedir. Kadınların partilerinde yaşadıkları özgül sorunlara yer vermesi ve karşılaştırmalı bir analizi sunması ise araştırmanın alan yazına katkısı açısından önemlidir.

Çalışmada, siyasi partilerdeki toplumsal cinsiyet temelli sorunların, bizzat bu sorunlara maruz kalan öznelerin katılımı olmaksızın çözülmesinin mümkün olmadığı düşüncesinden yola çıkılmaktadır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin arka planını oluşturan süreçleri, eşitsizliğin öznesi olan kadınlarla ortaya çıkarmak, onların bu alanda yaşadıkları sorunların benzer olduğunun görülmesine yardımcı olacağı için sorunların çözümüne yönelik ortak politikalar geliştirilmesine ve işbirliklerinin yaratılmasına da katkıda bulunacaktır. Siyasal yaşamda ve politikada kurulan bilginin erkek egemen niteliği, bu bilginin üreteceği çözümün de sınırlı ve taraflı bir bilgi olacağına işaret eder. Dolayısıyla “bilinçli bir taraflılık” (Mies, 1996: 52) ilkesinden hareketle eşitliği sağlamaya yönelik politik tutum, sesi duyulmayanların deneyimlerine ses vermek ve onları doğru bir şekilde yansıtabilmek, sorunun yeniden tanımlanması ve çözümü açısından önemlidir.

Araştırmanın metodolojisi

Yöntem, “ilişkinlik (hangi sorular önemli? hangi deliller cevap getirebiliyor?) yapı (Ne, neyle nasıl bağlantılı?) ve güvenilirlik (Bilgi ne zaman inanmaya değer?) gibi sorularla hem önemli sonuçlar üretir hem de bu sonuçlara dayanarak ilerleme kaydeder” (Mackinnon, 2003:129). Dolayısıyla, yöntemin sunduğu olanak araştırmanın sonuçlarını da etkileyeceğinden çalışmada asıl amacım, bu olanakla siyasette yaşanan cinsiyet temelli eşitsizlikleri kadın siyasetçilerin anlatılarıyla açığa çıkararak onların kendi bakış açılarını ve çözüm arayışlarını

üreten öznel olduklarını göstermektedir. Bu nedenle, hedef gruba seslenen değil konuşan rolünün verilmesi uygun görülmüştür.

Araştırmanın kapsamı, Adana ve Mersin illerine bağlı AKP, CHP, MHP ve HDP il ve ilçe temsilcilikleri ile sınırlıdır. Çalışmanın Adana ve Mersin İllerinde yapılmasının nedeni bu illerin çok kültürlü yapısı, Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç alması nedeniyle aktif kitle desteğine sahip heterojen bir gruba ulaşma imkânı sunması ve yerel siyasetin gündemini belirleyen bu partilerde siyaset yürüten kadın temsil düzeyinin yaklaşık olarak bu illerde var olmasıdır. Çalışmaya dört partinin dâhil edilmesinin nedeni ise ideolojik yapı ve politik söylemleri farklı olan bu partilerde yer alan kadınların yerel siyasetin örgütlenmesinde ve partilerinde kurdukları bağın toplumsal cinsiyet ile ilişkisini görebilmektir. Bu partilerin yerelde birbirine yakın bir siyasi temsil ve örgütlenme düzeyinin olması da çalışma grubunun bu biçimde oluşturulmasına olanak sunmuştur. Kadınların karar organlarındaki nicel temsil oranı, yerel temsillerden parlamentodaki temsillere kadar sınırlı düzeyde kalmaktadır. Fakat yerel siyasete katılım ve temsil oranı kadınlar için her zaman daha sorunlu olmuştur. Politikanın kadınları yerel mekanizmalardan uzak tutan eril yapısı, kadınların yaşadıkları özgül sorun ve deneyimleri de gizlemekte dolayısıyla, temsillerdeki kısıtlı kadın oranı da sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişimlerini zorlaştırmaktadır.

Görüşmelerde yer alan katılımcılar, bu temsilciliklerde siyaset yürüten otuz kadındır. Bu kadınlar, sadece partinin üst düzey birimlerinde değil aynı zamanda il ve ilçe temsilciliklerinde, belediye meclislerinde ve kadın kolları gibi birimlerinde yer almakta ve yerel siyasetin nabzını tutmaktadır. Ayrıca karar mekanizmalarında olmayıp yıllardan beri siyasal faaliyet yürüten kadınlarla da görüşülmüştür. Çünkü siyasi faaliyet yürüten bazı kadınlar, beri belli bir tecrübeye sahip olsalar da çeşitli nedenlerden dolayı karar mekanizmalarında yer almamakta ya da yer alamamaktadır. Dolayısıyla görüşülen kadınlarda belirli bir siyasi aktivizm süresi belirlenmemiştir. Ayten Alkan (2004:72) yerel siyasetin işleyiş mekanizmalarının ulusal siyaset düzeyinden farklı olmadığını, benzer araçlarla kadınlar aleyhine işletildiğini ve temsillerde yer alabilmenin koşullarını şöyle ifade etmektedir.

Kuskuşuz, ulusal seçim düzeneklerinde olduğu gibi, yerel temsil düzeneklerinde seçme olmasa da seçilme süreci oldukça karmaşıktır ve temsilin bir "yansıtmâ" işlevi görmesi uygulamada olanaksızlaşır. Özellikle giderek büyüyen kentsel alanlarda var olan politik ve tüzel yapı içinde, çok özel durumlar dışında, bağımsız aday olup seçilebilmek neredeyse olanaksızdır. Bugünkü koşullarda siyasal partilerin aday listelerini belirleme ölçüt ve yöntemleriye, demokratikliğin sağlanabilmesi açısından oldukça sorunludur. Adayları genellikle parti örgütlerinin üst yönetimleri belirler. Bu düzencele de bağlantılı olarak, ulusal düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de ancak -para, zaman, güçlü kamusal ilişki ağları, eğitim, deneyim gibi gerekli politik kaynak ve olanaklara sahip olanlar öncelikle aday gösterilir ve seçilir. Bunların hemen hemen tamamında kadınların dezavantajlı olduğu açıktır.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeye dâhil edilen katılımcıların seçilmesinde temel ölçüt, kadınların partide siyasete aktif katılarak seçilmiş organlarda yer almaları ya da almayı düşünmeleri olarak belirlenmiştir. Görüşme yapılan kadınlara kartopu tekniği ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır.

Görüşmeler, 2016 Temmuz ve 2017 Ocak ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde araştırma problemini açığa çıkarmak ve hazır bilgileri problemin çözümünde kullanmak için alana dair üretilmiş yerli ve yabancı kitap, makale ve e-yayınları içeren ikincil kaynaklar incelenmiştir. İkinci aşamada ise feminist metodoloji temel ölçüt alınarak siyasi partilerdeki kadınlarla görüşülmüştür. Kadınları bilen özne olarak görmek, onların deneyimleri ve bilgisini açığa çıkarmak, bu anlatılara bütüncül ve derinlemesine yaklaşım imkânı sunmak (Kümbetoğlu, 2011; Punch, 2014; Liz Stanley and Wise, 1996) kadın deneyimlerini "kabul görmüş varsayımlara karşı gerçekliğin önemli bir göstergesi olarak kullanmak" (Harding, 1996, 40) bu metodolojinin kabul ettiği temel belirlemelerdir. Dolayısıyla "Kısmi özdeşleşmeyle gerçekleştirilen bilinçli tarafılık ilkesi, karşılıklılık ve bilinçli tarafılığın gereği olarak araştırmacı ve araştırma 'nesnesi' arasındaki bakışın dikey değil yatay bir ilişki içinde olması (Mies, 1996), feminist yöntemle yapılan bu çalışmanın da yol gösterici ilkeleri olmuştur.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, derinlemesine görüşme tekniği ve yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme rehber formu aracılığıyla elde edilen ve kayıt cihazı kullanılarak kaydedilen veriler, detaylı bir biçimde okunmuş, çalışmanın

amacı doğrultusunda anlamlı bir sınıflandırma oluşturularak her soruya verilen farklı yanıtların detaylı dökümü yapılmıştır. Bu veriler, kavramsal çerçeve ekseninde temalara ayrılmış ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Görüşme yapılan kadınlar makalede gerçek isimleriyle değil anonim isimlerle belirtilmiştir. Görüşmeler ise ses kayıt cihazı kullanılarak ve görüşülen kişilerden izin alınarak kaydedilmiştir. Ses kayıt cihazı, veri kaybını en aza indirmek için tercih edilmiştir. Araştırmanın bölüm temaları, görüşme soruları kapsamında oluşturulmuştur. Bu bağlamda kadınların siyasete katılım süreçleri, katılım sürecinde kimlerden destek gördükleri ve kimler tarafından engellendikleri, temsil mekanizmalarında nasıl yer aldıkları, hangi destek ve engel politikalarıyla karşılaştıkları, yaşadıkları sorunlara karşı hangi varlık stratejilerini geliştirdikleri, partilerinin eşitlik politikaları, kadınların parti içi kazanımları ve sorunlar karşısındaki çözüm önerileri ile ilgili sorular sorulmuştur.

Bulgular

Kadınların sosyo-demografik özellikleri

Araştırmanın örneklem grubunda yer alan kadınlar için belirli bir yaş aralığı belirtilmemiştir. Buna göre Mersin ve Adana ilinde AKP, MHP, CHP ve HDP il ve ilçe temsilciliklerine bağlı olarak siyaset yürüten otuz kadının biri yirmi beş yaşında iken ikisi otuz- kırk yaş aralığında, on kadın kırk elli- yaş aralığında, on üçü elli-altmış yaş aralığında, dördü ise altmış-yetmiş yaş aralığındadır. Bu verilere göre, katılımcıların yirmi yedisi kırk yaş üzerindedir. Görüşülen kadınların büyük çoğunluğu siyasete geç yaşta katılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların sosyo-demografik bulgularından hareketle, kadınların siyasete katılımını yaş, eğitim, meslek, medeni statü gibi sosyo- ekonomik faktörlerin etkilediği gözlemlenmiştir.

Araştırma bulguları, kadınların siyasete ya “evlenmeden ya da yaşlandıklarında” (Çakır, 2013, 229) katıldıklarını göstermektedir. Dört parti içinde yer alan kadınlar, siyasete geç başlamalarının nedenini; aile yaşamının getirdiği sorumluluklar, çocuk bakımı, ev içinde harcanan mesai olarak değerlendirmektedirler. Eğitim düzeyine ilişkin verilere baktığımızda ise katılımcılardan biri ilkokul terk, ikisi ilkokul mezunu, bir kişi ortaokul, on birinin lise, bir kişinin ön lisans, on birinin lisans, iki kişinin yüksek lisans ve bir kişinin de doktora mezunu olduğu görülüyor. Siyasette yer alan bu kadınların yirmi sekizinin lise ve üstü eğitim seviyesine sahip olduğunu düşündüğümüzde; kadınların, toplumsal normun bu alanda var olmaları için kendilerinden beklenen nitelikli ve donanımlı kadın olmaları gerektiği inancıyla hareket ettikleri açığa çıkmaktadır.

Çalışma grubundaki kadınların yarısından fazlası evli iken hiç evlenmemiş kadınların sayısı yedi, boşanmış kadınların sayısı ise altıdır. Siyasete katılan kadınların yarısından çoğunun evli olması, kadınların eşlerinin desteği ile bu alana girdiğine ve toplumsal normun belirlediği makbul kadın kimliğinin boşanmış ve bekâr kadın kimliği karşısında olumlandığına işaret etmektedir.

Çalışan kadınların beşi avukat, ikisi jeoloji mühendisi, bir kişi şehir plancısı, biri mali müşavir, altısı özel sektör çalışanı, üçü ise emeklidir. Bulgulardan hareketle görüşülen kadınların on ikisinin çalışmadığı veya emekli olduktan sonra siyasete atıldıkları düşünüldüğünde, kadınların iş yaşamı ve siyaseti bir arada götürmekte zorlandıkları ya da iş yaşamını bırakarak sadece siyasi faaliyet yürütmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Çalışan kadınların vasıflı mesleklerde yer alması ise sahip oldukları donanım ve özgüvenle erkeklerin dünyası olarak nitelendirilebilen siyaset alanına girişlerini kolaylaştırmıştır.

Kadınların siyasete katılım hikâyeleri

Kadınların yaşam öyküleri, hangi süreçlerin sonunda siyasete katıldıklarının belirlenmesi ve hangi güç ilişkileri ile kendilerini tanımladıklarının, siyasi faaliyetlerini nasıl yürüttüklerinin ve buldukları temsil birimlerine nasıl bir anlam biçtiklerinin açığa çıkarılması açısından gereklidir. Aynı zamanda hangi kadınların siyasette daha çok yer aldığı ve siyasette ortak bir kadın profilinin söz konusu olup olmadığını bilmek açısından da ilk katılım süreçlerini bilmeye ihtiyacımız var. Bu çalışmanın bulgularından çıkan sonuç, siyasi partilerde etkinlik gösteren kadınların; eş desteği, politik bir sorumluluk hissederek toplumsal sorunların çözümüne yanıt olabilme arzusu, yeni bir parti fikriyle değişiklik yaratma heyecanı, aile ve aile yakınlarının etkisi ve parti liderlerinin etkisi ile siyasete atıldıklarını gösteriyor. Özellikle evli katılımcıların büyük bir çoğunluğu eşlerinin desteğiyle siyasete girdiklerini belirtmiştir.

Eşime teklif edilmişti aslında politikayla uğraşır mısın diye... Eşim de ben değil ama benim eşim bu işi çok rahat götürebilir, siyasete yatkınlığı var öneririm deyince onlar da tabii kadına da ihtiyaç olduğundan kaynaklı beni başlarına bela ettiler sonra da o şekilde başladı. (Safiye, 57, CHP).

Eşimin ısrarı üzerine sivil toplum kuruluşlarında çalışırken tanıştım. Eşim Seyhan ilçe yönetimindeydi. STK'larda uğraşacağına, gel kadın kollarında çalış dedi. Eşim, işinden dolayı partiden ayrıldı ben girdim. Ardından Çukurova İlçe Kadın Kollarında göreve başladım. (Nezahat, 53, MHP)

Görüşülen kadınların bir kısmı ise, toplumsal düzenin gidişatından rahatsız olduğu için kişisel iradeleriyle bir değişiklik yaratmak amacıyla, siyasete katılma yolunu seçtiklerini ifade ediyor:

Tayyip Erdoğan'ı çok sevdiği için siyaset yapan, Allah'ını peygamberini biliyor o yüzden buradayım diyen, iş, aş için diyen... Tek bir cevap yok ama kendi adıma ilk yola başladığımızda 2011 yılına kadar daha çok özgürlük daha bireysel hak özgürlükler, barış için komşularla sıfır problem diyelim ve sosyal devlet olmanın gereği olan birçok şeyin hayata geçirildiği, sığınma evlerinden (...) Beni ilgilendiren bunlardı yeni bir Türkiye iddiasıydı. (Döndü, 55, AKP)

Burada belirtilmesi gereken bir diğer husus ise eşlerinin kendilerini desteklediğini söyleyen kadınların çoğunlukla çocuk bakımı ve ev işleri sebebiyle zaten siyaset yaşamından uzun bir süre uzak durduğudur.

Ben, babam gibi siyasetçi olmak istiyorum dedim anneme, eşim karşı çıkmadı, abilerim onu biraz doldurmaya çalıştı ama o aldırmadı. Ama çocuklarım büyüyene kadar bir şey yapamadım. (Elif, 70, MHP)

Çocuklarım da küçüktü o an önceliğim çocuklarım oldu. Bir KADER üyesi olarak bunu söylemek garip gelecek ama ben şunu düşünüyorum, kadının öncelikli görevi annelik ve eş olmaktır. İkisini bir arada başarabiliyorsan bir problem yok, istediğin kadar eşit büyütelim desen de olmuyor. (Fidan, 54, MHP).

Anlatılar; kadınların, ikili cinsiyet sisteminin onlara yüklediği rol ve kimliklerine uygun hareket ederek annelik ve evlilik pratiklerinin onlara yüklemiş olduğu yükün "kaçınılmaz ve doğal" (Sancar, 2009; Connell, 1998) olduğunu düşündükleri ve siyaset kurumlarında yer almamayı, tartışılmaya değer bir iradi sorumlulukla tercih ettiklerine işaret ediyor. Kadınların siyasal katılımında parti lideri ve genel başkanların olumlu etkisi olduğunu dile getiren kadınlardan Türkan ise şunları söylüyor:

Refah Partisindeki arkadaşlarımla uyuşmadığım bazı noktalar vardı, eğer içinizdeki belediye başkanınız Recep Tayyip Erdoğan ayrı bir parti kuras ve şunu yaparsa benim kafamdaki şeyleri söylüyorum o zaman onunla birlikte yol yürürüm dedim ve öyle katıldım. (Türkan, 45, AKP)

Aktif siyaset döneminde kadınların medeni statüleri ile evli, bekâr ya da boşanmış kadın olmanın getirdiği toplumsal statü bu kadınların gördüğü desteği etkilemiştir. Kadınların babalarından pozitif destek görürken annelerinden tepki aldıklarını söylemesi dikkat çekicidir. Baba imgesi, kadınlar için siyasetin onlardan öğrenildiği, kamusal alanda politikayı icra eden bir rol model olarak beliriyor. "Anne" figürü ise hâkim cinsiyetçi değerlerin kodladığı anaç ve korumacı hisle, aktif politika yürüten kadınları özel alana davet ederek "evlerinin kadını, çocuklarının anası" olmaları gerektiğini hatırlatıyor.

Babam beni hep destekledi. Annemle hep sıkıntılı oldu. Evi ihmal edince sorun oldu. Eve gelince kızımı gece bire kadar çalıştırdığım zamanlar, ağladığım zamanlar oldu. (Selin, 38, AKP)

Babadan gördüğüm siyaset dürüst siyasetti. Ondan etkilendim çok. Annem engel olmak istedi. Ben babam gibi siyasetçi olmak istiyorum dedim anneme. (Elif, 70, MHP)

Evet, babam çok destekledi aslında babam da daha önce meclis üyeliği yapmış siyasetin içinde olmuş birisiydi. Annem, kızım çocukların var ne gereği var anlayışında ama... (Hale, 52, CHP)

Annelerin babalar karşısında kızlarının siyasette yer alması konusunda daha keskin bir tavır sergilemesi gündelik yaşam içerisinde “ezilenin” içselleştirdiği toplumsal cinsiyet ilişkilerine gönderme yapar. Bu ilişkileri Connell (1998,79) “rolün öğrenilmesi, toplumsallaşması ve içselleştirilmesi” olarak ifade eder. Kandiyoti’nin ise “ataerkil pazarlık”(2013) olarak dile getirdiği bu kavramla güç ilişkileri içinde ikincil konumda olanın kendisine güçlüden yana avantaj sağlamak adına iktidarın yanında olduğu ve bu stratejiler ile cinsiyetçiliği güçlendirdiği söylenebilir.

Bekâr ve boşanmış kadınlar ise sosyal statülerinin onlar için engel ve olumsuzluk anlamına geldiğini belirtmiş ve bu kimliklerin sosyal ve siyasal ağları içerisinde tehlikeli kimlikler olarak algılandığı gerçeğine işaret etmişlerdir.

Uzun yıllar bu böyle sürdü, onun dışında çevredeki kapı komşu hep şey işte ne işin var kız başına? Sana mı kaldı? Memleketi sen mi kurtaracaksın? İşte elalemin erkekleri bile yapmıyor, herkes bırakmış gitmiş evinde oturuyor, sen kadın başınla ne uğraşıyorsun? En yoğun tipler bunlardı. (Fatma, 52, HDP)

Sorunlar: Bir dışlanma pratiği olarak kadın kolları ve mahalle

Araştırmada kadınların temsil mekanizmalarında yer alışı biçimleri, onların hangi görevlerde nasıl konumlandıklarını bilmek, siyasi partilerde hangi birimlerin onlar için daha ulaşılabilir ya da dışlayıcı bir pratik olduğunun anlaşılması açısından önemlidir. Bu bağlamda araştırma grubundaki otuz kadından yalnızca ikisinin il başkanlığı yürütmüş olduğu ve yarısının siyasete kadın kolları üzerinden katıldığı düşünüldüğünde, karar organlarındaki temsilin düşük olduğu ve temsillerde dikey bir ayrışmanın söz konusu olduğu söylenebilir.

Görüşmeciler, yönetim birimlerini “gerçek siyasetin yapıldığı” yer olarak tanımlamaktadır. Anlatılardan; kadın kollarının kısır, piknik, sosyal yardım işlerinin düzenlendiği bir yan birim olduğu anlaşılıyor. Görüşülen kadınların yarısına yakınının partiyle olan ilk teması, kadın kolları ile olmuştur. Bu görevi parti önermeden kendisi talep eden sadece bir görüşmeci vardır. Bu sonuç, kadınların erkeklerle ortak çalışma yapabilecekleri bir güç alanı olarak görülen yönetim kurullarına belirli bir çalışma süresinden sonra, yani kendilerini ispatladıktan sonra dâhil olabildiklerine işaret etmektedir.

Ben 2006’ya kadar kadın kollarında görev yaptım. 2006 yılından sonra ana kademeye yani biraz daha erkeklerin dünyasına çıktık (...) orda siyaseti yapmayı öğrendim. Bakın kadınlar olduğumuz yerde birbirimizle hani teşkilatlanma kurduk şu, bu falan ama siyaseti biraz oraya gidince daha çok mücadele etmeyi, varlık olmayı hissettim. (Melek, 49, AKP)

İlk defa 2004’te gittim, kadın kollarıyla tanıştım ama beni sürekli piknik kısır toplantılarına çağırdılar ama benim ilgimi çekmedi, ben direkt siyasetle ilgilenmek istedim. (Selin, 38, AKP)

Siyasete katılırken önce kadın kollarında çalışması beklenen ve bu alanı siyaset dışı bir birim olarak gören Selin’in bu ifadesini Meryem aşağıdaki anlatıda detaylandırıyor:

Biz şimdi kadın kollarındayken, kendi dünyamızdayken aslında kimse bize dokunmuyor. Ne zaman başlıyor engellemeler? Diyorsunuz ki ya ben de artık bir yerde temsil şeyimi kullanmak istiyorum. Bu belediye meclis üyeliğinde olabilir, yerel meclis üyeliklerinde olabilir artık bir şey istediğiniz zaman bir engellemeyle karşı karşıya geliyorsunuz. (Meryem, 61, CHP)

Dilan ve Fatma ise karma çalışma birimlerini çatışma alanı olarak gördüklerinden kadın meclislerinde yer almayı istediklerini belirtiyorlar.

Ben erkeklerle çok çalışmayı sevmiyorum, kadınlarla daha rahat çalışıyorum. Mesela akşam 9:00 oldu mu bana “sen eve git evdekiler sana kızar” diyorlardı. (Dilan, 25, HDP)

Sonra partinin genellikle kadın meclislerinde görev almayı tercih ettim. Karmada çalışırken ciddi sıkıntılarla yüz yüze geliyorduk aslında... Mesela dua edin birilerine onlar olmasa kapıdan içeri

giremezsiniz yönlü tutumlarla çok karşılaştık erkek arkadaşlar tarafından. Bu çok kullanılan bir şeydi. (Fatma, 52, HDP)

Görüşme yaptığım HDP’li kadınların neredeyse tamamı, “kadın meclisi” olarak adlandırdıkları birimlerin kendi içinde karar alan bağımsız yapısından ve alınan kararların karma birimlerde tartışılmadığından bahsetti. Anlatılar, alan yazında yer alan çalışmalardan (Çakır, 2013; Demir, 2002; Çadır, 2011; Altındal, 2007) farklı olarak diğer partilerde “yan birim” olarak konumlandırılan kadın kollarının HDPLi kadınlar açısından “gerçek siyaset yapmak için reddettikleri” bir yer olmadığını gösteriyor. Fatma’nın “dua edin birilerine” ifadesi ise toplumsal ağlar ve siyasi parti yapılanmaları içerisinde hareket eden ve değişiklik yaratmaya çalışan kadınlar açısından parti liderliğinin kadınlar lehine ya da aleyhine söylem, politika ve uygulamalarının kadınların karar alma organlarında yer alma biçimlerini etkilediğini göstermektedir.

Bir örgütlenme alanı olarak mahalle de yine kadınların siyaset yapabilmesinin ve kendilerini ispatlayabilmesinin koşulu olarak dayatılan bir mekân olarak karşımıza çıkıyor. Erkeklerin kolaylıkla girebildiği bir yer değil, daha çok “tabanı mobilize etmeye yarayan kişiler” (Doğan, 2017) olarak kadınların girebildikleri ve zaman zaman buna itildikleri bir anlam taşıyor.

Bunlar da işte broşür dağıtırlar, ev ev gezsiner diye düşünüyorlar. Siyasi partinin propagandasını yapabilmek için kapıyı çalacaksın, bir erkek tek başına çalsa kapıyı açmayız. Kadınlarla birlikte propagandayı yapıyor, ama milletvekilliğine gelince; ben geleyim, meclis üyesi ben olayım diyor. (Filiz, 56, CHP)

Sorunlar: Temsilin neresindeyiz?

Araştırma kapsamındaki kadınların birçoğu, yoğun emek gerektiren çalışma süreçlerinde var olmaları istenirken karar mekanizmalarından dışlandıklarını dile getirmişlerdir. Karar mekanizmasında yer alabilen kadınlar ise, kararların akşam geç saatlerde yapılan yemekli toplantılarda ya da kahvehanelerde alınması nedeniyle karar alma süreçlerinden dışlandıklarını belirtmişlerdir.

Çünkü bir kadın olarak akşam evinize gidiyorsunuz o zaman, ama erkek arkadaşlarımız bu kararları ya restoranda içki masalarında ya otelde bir yerlerde veriyorlar ve uzlaşıyorlar, biz burada hep dışarıda kalıyorduk böyle bir dezavantajımız oluyor. Gece onlarla beraber, kadınlarla çalışmaya alışılmamış. (Hale, 52, CHP)

Onlar akşamları kahvede toplanıyorlar, değerlendirme yapıyorlardı ama ben bundan uzak kalıyordum. Bu sıkıntıyı çok yaşadım. Büyük şehirde de olsam yaşadım. Erkekler akşamları bir lokantada buluşuyorlar hem yiyor hem içiyorlar hem sohbet ediyorlar, baya bir iş bağlıyorlar. Ama ben evde böyle dünyadan bir haber oturuyordum (Fidan, 54, MHP).

Yukarıdaki anlatılara bakıldığında; erkeklerin hem sayı hem de güç olarak egemenliklerinin sonucu, ortak kurallar, yarışma, hesaplar, başarı kuralları ve stiller üzerine anlaşmalarının haberleşmeyi onlar için kolaylaştırdığı ve kadınların bu sürecin dışında kaldıkları söylenebilir (Güneş Ayata, 2011). Bu durum, iktidarı elinde tutanların hegemonik olana biat eden ve etmesi gereken toplumsal bir grup olarak yalnızca kadınları değil aynı zamanda cinsiyet, sınıf ve etnik kimlikler açısından dezavantajlı tüm grupları da bu masanın dışında bırakmaktadır. Sonuç olarak siyasetin eril yapısı içinde var olmaya çalışan kadınlara karar alma organlarında yer verilecekse, daha fazla nitelik/vasıf beklenmekte ya da göstermelik yerlerde konumlandırılarak bir nevi “vitrin siyaseti” (Yaraman, 2015) güdülmektedir. Alanın erkek egemen sınırlarında mücadele eden ve karar mekanizmalarında göstermelik olarak konumlandırılan kadınların durumunu Filiz “dolgu malzemesi” söylemi ile anlatıyor. Fakat birçoğu, bunun kendilerine yönelik bir nesneleştirme siyaseti olduğuna işaret ediyor.

Yani örneğin altı ile on iki kişi yazılacaktı, ön seçime girdik ben süreci tamamlamadım, 2011’de yeniden aday oldum. Ben yeniden istifa ettim, aday oldum orda da beni dokuzuncu sıraya koydular dolgu malzemesi diye... (Filiz, 56, CHP)

Kadınlar siyasette yeterli olmayabilir ama kadın olsun anlamında oraya getirip koymak sadece alınan kararlarda onaylama noktasında parmak indirip kaldırmak doğru değildir. (Heval, 43, HDP)

Meral ise kota gibi olumlu ayrımcılık politikalarını tüzükte yer aldığı için uygulamak durumunda kalan partilerde bu yöntemin zaman zaman uygulandığını söylüyor. Kadınlar, siyasi partilerde kota vb. düzenlemelerin uygulanması adına genellikle kendilerine seçim listelerinin alt sıralarında yer buluyor. Dolayısıyla “partilerde kadınları partinin adayını seçtirme şansı bulunmayan seçim bölgelerinden aday göstermek gibi bir eğilimin hâkim olduğu” (Tekeli, 1982:167) aşağıdaki anlatıdan anlaşılıyor:

Ama icraata geldiğinde kadınsız seçim kazanılmaz. Bizim giremediğimiz yere siz giriyorsunuz, biz insanların kapısını çalamıyoruz ama siz rahat çalışıyorsunuz diyorlar. Bunu söyledikleri halde meclis üyesi adaylığı ya da bir milletvekili adaylığı söz konusu olduğunda kadınlara ya hiçbir yer verilmiyor ya da son sıralara konulup zaten kazanamayacakları bir yerde sadece isim olarak kalıyorlar. (Meral, 53, MHP)

Heval ise temsilin gerçek anlamda sağlanmasının ilke ve uygulamaların içselleştirilmesi yoluyla olacağını ifade ediyor.

Bir anlamda ben şuna inanıyorum, önemli olan ilkeleri perspektifi ya da politikayı doğru temsil edecek iyi temsil edecek insan olmalı diye düşünüyorum. Kadın ya da erkek özelinde baktığımda erkeği ya da kadını eğer işin ideolojik politik boyutu konusunda bilinçli değilse, bunu içselleştirememişse bunun yaşamın içerisinde de karşılığı olmaz. (Heval, 43, HDP)

Çalışmada dikkat çeken hususlardan biri ise araştırmaya dahil edilen kadınların neredeyse tamamın karar mekanizmalarında yer almak için kadın olmanın yetmeyeceğini ifade etmeleridir. Kadınların anlatıları, alan yazınındaki görüşleri doğrulamaktadır (Acar Savran, 2009; Sancar, 2008). Kadınlar, eşitlik politikaları içselleştirilmeden ve kadın bakış açısı ile var olmadan yapılan temsil siyasetinin eşitliğe bir etkisi olmayacağına işaret etmektedirler. Görüşülen bazı kadınların ise kadınların temsil siyasetini “şefkat ve sevgi” ile ya da “erkek gibi” yürütmeleri gerektiğinden bahsetmelerinin ikili cinsiyet rejiminin kadınlık ve erkeklik pratiklerini yeniden ürettiği düşünülebilir.

Sorunlar: Aile, mekân, zaman, ekonomi

Araştırmaya katılan kadınlar, ev işleri ve çocuk bakımı için fedakârlık yaptıklarını, kendilerine yüklenen işleri ihmal etmemek için çok çalıştıklarını, tüm işleri yetiştirebilmek için kimi zaman ağladıklarını, ailelerinden tepki aldıklarını dile getirmişlerdir. Aşağıdaki anlatılardan kadınların, farklı partilerde olmasına rağmen ev, iş yaşamı ve siyaset hattında verdikleri zorlu mücadelenin benzer şekilde kurulduğu ve siyasette var olabilmenin bedelini fedakârlık yaparak ödedikleri görülmektedir.

İşten gelirdik, evi temizledik, yemek yapardık bulaşık yıkardık, ertesi günün hazırlığını, çamaşırını falan sabah da işe giderdik ama onlar paşa paşa otururdu yani yükünüz ikiye üçe katlanıyor. Evlendikten sonrada yine durum değişmedi, çok fazla yine aynıydı hem dışarıda çalışıyordum hem gece saat dokuzda da yemek yaptığımı hatırlıyorum. (Fatma, 52, HDP)

Evde çok zaman geçirmiyordum. Geceleri ağladım tek başıyaydım, yetiştiremiyordum. Hem çalışma hem siyaset, hem çocuk çok zorluyordu. Geç kaldığımda annem kızılıyordu, çocuğu ihmal ettiğimi düşünüyordu. (Selin, 38, AKP)

Kadınlar, siyasi faaliyetlerini günün belli bir saatine kadar yürütüp, akşam saatlerinde ise kendi sorumlulukları olarak görülen ev içi görevleri yerine getirebilmek için bir nevi “denge siyaseti” yürütmektedir. Kimi anlatılarda bu durum, kadınlar tarafından içselleştirilmiş ve doğal bir söyleme dönüşmüşken kimi zaman da ev ve siyaset arasındaki ilişki, yardımcı kadınlara havale edilerek aile dışından kadınlarla çözülmeye çalışılmıştır.

Ekonomik olarak da sıkıntılar çok yoktu, yardımcıım vardı yemek yapan, çocuklara bakan... 15 yıl kadar öyle bir destek aldım. (Nazlı, 46, HDP)

Bir sorumluluk almak diğer sorumluluklarını ihmal etmek anlamını taşıyor tabii ki... Bir sorumluluğu alırken bütün ev hayatını çocuklarınızı da düşünmek zorundasınız. Benim bir prensibim vardır saat altıda evimde olmalıyım. Gündüz iş kadınıyım, siyasetçiyimdir ama akşam çocuklarımın annesiyim, evimin kadınıyım. (Dilek, 57, AKP).

Kadınlar, bu sorunların dışında parti mekânlarının kadınlara uygun olmayan yapısı ve kadın çalışmalarına ayrılan özel bir bütçenin eksikliğinin siyasi etkinlikleri boyunca kendi aleyhlerine işlediğini dile getirmişlerdir. Kadınların kadın çalışmalarını ya da parti içi çalışmaları yürütürken yaptıkları harcamaların denetiminin, iktidar alanı içinde ekonominin belirleyicisi olan erkek siyasetçilerin elinde olduğu görülmektedir.

Partide kadın kollarına ya da kadınlara tahsis edilmiş özel araç gereç vs. yok, zorlanıyorsunuz. Bir fotokopi çektirmek için dahi onay almak zorundasınız. Bir ilçeye gitmek için bile bir araç istiyorsunuz. Araç yok örgütte, araç olmayınca size de araç verilmiyor (Hale, 52, CHP)

Mesela bize araba lazımdır, bir yere gitmemiz lazım, araba yok, benzin yok, bir yere gitmek yok, şoför yok. Bunları çok zor karşılıyoruz. (Bese, 64, HDP)

Mekân ise erkekliğin üretildiği ve aktif olarak dolaşıma sokulduğu, “erkek” olanın yaşatıldığı bir yer olarak görülüyor. Hale'nin “kadınlara özel tuvalet yoktu” söylemi ise kadınların siyasete sonradan dâhil olduğu ya da hiç var olmadığı, dolayısıyla da kadınlara özgü bir tuvalet yapmanın da gerekli görülmediği bir alan olarak karşımıza çıkıyor.

Kadınlara özel tuvalet yoktu. Adana merkezde çokça bu sorunla karşılaşmasak bile ilçe binalarımız, birahanelerin ya da kahvehanelerin bitişiğinde. Neden kadınlar gelmiyor diye araştırmıştım, kadın nasıl gelsin küçük bir kasabada ya da bir ilçede? Düşünün partiye gelmek isteyecek, parti, birahanelerin yanında, o kadını boşar kocası...(Hale, 52, CHP)

Birahaneler, içkili restoranlar ya da kahvehaneler gündelik yaşamın ve siyasetin iç içe geçtiği bir dizi anlam ve kurallar bütününden oluşmaktadır. Bu bütün, mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisi içinde kapısı dışıl tüm kimliklere kapalı bir yapı oluşturmuş ya da onlar için korunaksız bir alan sunmuştur Dolayısıyla siyasette belirlenen güç ilişkileri bağlamında eril iktidarın korunduğu ve pekiştirildiği kararlar parti masasında değil içki masalarında alınabilmektedir. Böylelikle Ayşe, Hale ya da Bese'nin o kapıdan girememesinin güvencesi sağlanmış olur.

Sorunlar: Cinsel denetim ve şiddet

Kadınların siyasi kimliklerinden dolayı yaşadıkları şiddet, ayrımcı uygulamalar ve hak ihlallerinin kadınların cinsel kimliği üzerinden yürütülmesi, araştırmada belirginleşen sonuçlardan biri oldu. Kadınlar, erkek partililer tarafından kılık kıyafetleri nedeniyle eleştirilme, bel altından vurulma, makyaj yaptıkları için eleştirilme, kendilerine yaş hiyerarşisi uygulanması ve sigara içerken fotoğraf çektirdikleri için ayıplanma gibi kadın cinselliğini kontrol eden ataerkil mekanizmanın varlığına işaret eden söylemlerle karşımıza çıkıyorlar. Saçlarına kızıl balyaj attığı için partide eleştirildiğini söyleyen Dilek, ataerkil denetimin parti içinde nasıl işlediğini çarpıcı biçimde açığa çıkarıyor.

Adalet ve Kalkınma Partisine geldiğimde bir gün saçlarıma kızıl balyaj attırılmıştım. Bir tane erkek arkadaş bana Dilek Hanım siz Adalet ve Kalkınma Kollarının il kadın kolları başkanısınız bu saçınız biraz aşırıya gitmiş dedi. Ben de siz buranın İmajmakeri mısınız dedim. Ben böyle seviyorum ve böyle yer almak istiyorum dedim. (Dilek, 57, AKP)

Bir erkekle sonuçta aynı mücadele içerisinde. Senin arkadaşım dediğin, yoldaşım dediğin bir arkadaşınla bile bir arabaya binip bir yere gidemezsin, yani bunu yaparken çok dikkat ederek

yapıyorsun. Sen onlara engelsin neyle bitiriyorlar seni? Sen kadınsın diye belden aşağı vurmaya çalışıyorlar, kadını bununla alaşağı etmeye çalışıyorlar. (Hatice, 41, HDP)

Bu anlatılar, hâkim cinsiyet ideolojisinin siyaset kurumlarından yargı organlarına kadar benzer şekilde işlediğini gösteriyor. Wittig'in de (2013, 41) belirttiği gibi "cinsiyet kategorisi onlara yapışmış bir kategoridir, onlar sadece cinsiyet, cinsiyet ve cinsiyettirler: zihinleri, bedenleri hareketleri, jestleri, cinsiyetlerinden dolaydır."

Kadınlar, hukuki ve adli olarak yaşadıkları zorlukları ise "sürgün, bezdiri (mobbing), disiplin soruşturması, taciz" olarak adlandırmış ve şiddetin cinsel kimlikleri hedef alınarak uygulandığını söylemişlerdir. Bu durum, toplumun norm ve standartlarına göre biçimlendirilmiş cinsiyet kodlarının anlatıda da belirtildiği gibi sokaktan yargı kurumlarına kadar aynı düzlemde icra edildiğini göstermektedir.

Yani en üst kademedeki de sokaktaki de hepsi aynı... Hâkim diyor sen bu yaşa kadar niye evlenmemişsin? Yani soruya bak, işte sen bir kadınsın bakılmaya muhtaçsın, ancak bir erkek senin yanında olursa var olabilirsin, yani adamın zihniyeti bu...(Hatice, 41, HDP)

Eşitliğin "teminatı" olarak tüzük

Araştırmada yer alan partilerin tüzük ve parti programları ise kadınların siyasette yer almasına ve eşitliğin sağlanmasına ilişkin farklı yaklaşımlar benimsemektedir. AKP'nin parti tüzüğünde eşit katılıma yönelik pozitif ayrımcı uygulamalar görülmektedir (2016). Tüzükte yalnızca kadın kollarıyla ilgili bir düzenleme yer almaktadır. Burada kadın kolları yan kuruluş olarak gençlik kollarıyla birlikte ele alınmıştır. Partiyi temsil etme yetkisi olmayan kadın kolları tüzükte yer alan "işten el çektirme" maddesi ile parti yönetimi tarafından görevden alınabilmektedir (2016, madde 87).

MHP'de de durum farklı değildir Tüzükte kota uygulamasına yer vermeyen MHP'de kadın kolları yan kuruluş olarak ele alınmıştır (2009, madde 15). Kadın kolları yönetmeliğinin bir maddesinde kolun amaçlarından biri "karşılıklı sevgi ve saygıyı kuvvetlendirmek amacıyla geziler, eğlence geceleri ve şöenler tertip etmek" (madde: 3) olarak düzenlenmiştir. Gerekirse kadın kolları başkanı ya da üyeleri toplu ya da bireysel olarak parti tüzüğündeki "işten el çektirme" maddesi ile görevden alınabilmektedir (2009, madde 36). Bu kural CHP'de de farklı değildir. Tüzüğün 43. maddesine göre kadın kolları parti yönetimi ya da bir üst birim tarafından görevden alınabilmektedir (2016, madde 41a). Tüzükte gençlikle birlikte yan kuruluş (2016,56) olarak yer alan kadın kollarının yönetmelikte yer alan amaçlarına baktığımızda "kadınların karar alma süreçlerine katılımını güçlendirmek, kadınların, siyasette yer almasının önündeki engelleri kaldırmak için mücadele etmek" amaçlanmıştır (2015, madde 2). 2012 yılında yapılan değişiklikte de parti meclisi seçimi, il, ilçe, belde yönetim organlarının seçiminde, il genel meclisi ve belediye meclis üyelikleri için adayların saptanmasında, kongre ve kurultay delegesi seçimlerinde % 33 kota uygulaması yer almaktadır (2016, madde 61a). Tüzükte, il ve ilçe yıllık bütçesinin % 10'u kadın ve gençlik kollarına ayrılmıştır fakat maddede "bu paylar belirlenirken ilgili kol yönetiminin görüşü alınır" ibaresi de yer almaktadır (madde 41a).

AKP, CHP ve MHP'de yer alan bu tüzüksel düzenlemelerin benzer olması resmi söylemde adı olmayanın uygulama pratiklerinde nasıl olacağı sorusunu gündeme getiriyor. Bütçenin kadın çalışmaları için kullanılması ve kadın kolları olarak siyaset yürütebilmelerinin güvencesi o bölgedeki il yönetimleri olunca kadınların bu temsillerdeki devamlılığı sağlanamamakta dolayısıyla eşitlikten söz etmek mümkün olmamaktadır. HDP tüzüğüne baktığımızda ise tüm birimlerde eş temsil uygulaması ve kadın meclisi adı altında özgün bir birimin olduğu görülmektedir (2014, madde 40). Bu birim kadın sorunlarıyla ilgili çalışmaların yürütülmesi ile ilgilidir. Kararlar, kadın yapısı ve meclisi tarafından alınarak tüm parti karar organlarını ve kurullarını bağlamaktadır. Kongre ve genel seçimlerde kadın adaylar, kadınlar tarafından seçilmektedir. Kadınlarla ilgili disiplin konularında disiplin kurulunun kadın adayları yetkilidir. Fakat HDP tüzüğünde AKP, CHP, MHP'den farklı olarak eşitliğin sağlanmasına yönelik olumlu düzenlemelere yer verilmekle birlikte HDP'li kadınların anlatılarından bu maddelerin kimi zaman içselleştirilmediği ve fiili eşitliğin sağlanmadığı anlaşılmaktadır.

Başa çıkma stratejileri

Araştırmaya katılan kadınlar, siyasetin belirli alanlarında kalabilmeyi bir başarı olarak görüyor ve bunu sağlayabilmek için çeşitli başa çıkma stratejileri geliştirdiklerini söylüyorlar. Bu adımları küsmemek, kadın

dayanışması ve desteği ile güç kazanmak, eğitim çalışmaları ile donanım ve nitelik kazanmak, siyaseti adam gibi ya da erkekçe yapmak, ev-iş ve siyaset arasında denge kurmak olarak adlandırmışlardır. Örneğin Aynur, kendisini korumak adına günün belli bir saatinden sonra yemekli, içkili ortamlarda kalmayarak baş etmeye çalıştığını söylerken, bir korunma stratejisi olarak kamusal alanlarda belli bir saatten sonra olmamayı yeğlediğini söylüyor:

Gittiğim yemeklerde saat 9.30 10'dan sonra hiçbir şekilde kalmamaya dikkat ettim, çünkü ondan sonra içkili ortamlarda muhabbet değişiyor. O saatten sonra kalmamaya hep özen gösterdim yani acayip bir kontrol mekanizmasıyla yaşıyorsunuz. (Aynur, 49, CHP)

Görüşmede yer alan bazı kadınlar ise “küsmeyle”, “erkeklerden beklemeyle”, “geri durmayarak” sorunları aştıklarını ifade etmişlerdir. Yaşadıkları sorunlara karşı küserek geri çekilmeyi, alanı erkeklere bırakmak olarak gören kadınlar, yaşadıkları engellere rağmen siyasette yer almayı ve mücadele etmeyi tercih etmektedir.

Gerçek anlamda kadın mücadelesi verdiğimi düşünüyorum. Tartıştığım insanlarla oturup konuştum geride durmadım, küsmedim. Kadın ve gençliğin olmadığı yerde partimizin iktidar çıkamayacağını anlattım. (Zeynep, 53, CHP)

Kadınların bir kısmı ise politika yaparken tutunma ya da var olma stratejilerini “erkekleşerek” korumayı tercih etmişlerdir. Örneğin Döndü'nün aşağıdaki anlatısı, bireysel kazanımları elde edebilmek için gücün ve iktidarın olumladığı alan içerisinde yer alarak bir nevi “ataerkil pazarlık” (Kandiyoti, 2013) ilişkisi yürüttüğüne işaret ediyor.

Benim en büyük avantajım şuydu. Kadındım ama erkek gibi kadındım. Bir dezavantaj gibi görünebilir ama kırklı yaşlara yaklaşmış erkek fitratlı bir kadındım. Sert, tuttuğunu koparan belli kuralları tanımayan bir hanımdım. Siyasetin doğası acımasız... (Döndü, 55, AKP)

Yaşanan tüm sorunlar ve bu sorunlara karşı geliştirilen özgül stratejilerle birlikte, araştırmada yer alan kadınların birçoğunun kadınların birbirlerine destek vermesi, yan yana durması, birlikte mücadele etmeleri gerektiği ve bu yolun uzun soluklu bir mücadeleyi gerektirdiği şeklindeki açıklamaları, kadınların direnç ve umutlarını canlı tuttuklarını göstermektedir.

Yani resmen hani alıcı kuş gibi böyle takiple, zorlayarak, ama en çok da dayanışmayla... Kadın arkadaşlarım destek oldular sağ olsunlar, evlerini, barklarını, eşlerini hasta yakınlarını terk edip, bizimle beraber yanımıza düşüp geldiler yani ben o Tufanbey'leri tek başıma dolaşmadım. Yönetimdeki kadın arkadaşlarımla beraber yaptık. (Hale, 52, CHP)

Ben çocuk büyüttüm okuttum, ama kendim için yaptım, hemcinsim için ne yaptım? Bir kadın sokakta vuruldu, dövüldü ben onun için bir şey yaptım mı? Bir kadın zorla evlendirildi, işkenceyle yaşıyor ben o kadına bir umut olabilir miyim? Yani kadınların kendi kendine sorgulaması lazımdır onun için... (Bese, 64, HDP)

Kadınlar, erkeklerin desteğini beklemek yerine bu alanda mücadeleyi sorunların çözümü olarak görüyor. Çağlayan'ın dediği gibi “kolektif mağduriyet, kolektif eyleme, aidiyet duygusuna ve dayanışmaya yol açıyor” (2007, 211-212).

Kazanımlar

Kadınların anlatılarına göre tüzüksel güvenceye alınmış kota, eş temsil, fermuar sistemleri kadınların mücadelesi ile elde edilmiştir. Partinin güç kazanmasının siyaset yürüten kadınlar sayesinde olduğunu dile getiren kadınlar, kazanımlarını “özgüven kazanımı, kadınların kendilerini kazanması, eğitimler yoluyla kadınların partide erkekleşmesinin önüne geçilmesi, kadının ev içi emeğinin görünür kılınması ve çok eşliliğin yasaklanması” gibi söylemlerle dile getirmiştir. Anlatılar, tüzüksel güvence altına alınmış kazanımların kadınların mücadelesi

sonucunda elde edildiğini gösteriyor. MHP ve CHP'li kadınlar, temsil mekanizmalarında kadın sayısının arttığını ve olumlu ayrımcılık politikalarının kadınlar sayesinde parti tüzüklerinde yer aldığını dile getirmiştir. HDP'li kadınlar ise kazanımları, “özgürlüğü kazanmak, sokağa çıkmak, kendilerini kazanmak, iki eşli erkeklere yönetimlerde ve adaylıklarda yer vermemek, kız çocuklarının okula gönderilmesindeki ısrar, özel alanda şiddet uygulayanlara partide uygulanan yaptırımlar” olarak vurguladılar.

Kadının şimdiki bir hak ihlali var, biz buna çok karşı çıktık ve bunu başardık da... İki evlilik yaparı yönetici yapmıyoruz, vekil yapmıyoruz, belediye başkanı yapmıyoruz. Mesela kadına şiddet uygulayanları yönetici yapmıyoruz. Kızını okula vermeyene de karşı çıkıyoruz, kızını okula vermeyen bu partinin hukukunu savunmaz, kızını muhakkak oğlunu ne kadar okula veriyorsa kızlarını da okula verecek. Bunu da kabul ettirdik, yani bunu da başardık. (Bese, 64, HDP).

Bu ifadeler bize, parti içinde uzun süre mücadele vermiş bu kadınların toplumsal ve siyasal sistemin temelden dönüşümünü geçmişten bugüne hedefledikleri ve bu düzenlemelerin tüzük ve parti programlarında onların vermiş olduğu emek ve mücadele ile yer aldığını gösteriyor.

Elif'in partideki kazanımları, seçilmiş kadınların sayısının artması olarak ifade etmesi, eskiden partideki erkeklerin kendilerine selam vermeyip artık yüzlerine bakıp selam vermelerini de kazanım olarak dile getirmesi dikkate değerdir.

Valla ilk defa Hayriye Hanımı listeye koymayı başardık. İl genel kadın meclis üyesi oldu. Haziran seçimlerinden sonra Ankara'ya genel merkeze gittik gördük ki bir sürü kadın kaynıyor bütün Türkiye'den. Bunları böyle görünce çok sevindim, demek ki faydamız olmuş, ufak tefek kazanımlar ama çok önemli, eskiden gidince surat çeviriyorlardı. Şimdi hoş geldiniz diyorlar. (Elif, 70, MHP)

Kadınların, bu kazanımların yanı sıra, partilerin yerel politikalarının güçlenmesi ya da başarıya ulaşmasında da etkileri olduğu söylenebilir. AKP'li kadınlar, sosyal yardım politikalarında, kadın üye kazanımında ve temsil birimlerinde kadın sayısının artışında itici güç olduklarını dile getirmektedirler.

Türkiye'de bir milyonu aşkın üyemiz var, biz halkın en ücra yerinde yaşayan insana bile ulaştık yani hiç kimsenin cesaret edemeyeceği yerlere bile girdik cesaret edemediği yerlerde bile kadın kolları siyaset yaptık, çünkü biz orda olmamız gerektiğine inandık. Çok mücadele ettik engelli annelerle ilgili mesela... (Melek, 49, AKP).

Örneklem grubunda yer alan kadınların bir kısmı ise partide verdikleri mücadele ile temsil mekanizmalarında daha fazla kadının yer almasını sağladıklarını dile getirirken Meral'in anlatısı, kadınların sadece kadın sorunlarına dair çözüm olduklarını değil, aynı zamanda partinin yerel politikasının başarıya ulaşmasının da kadınlar sayesinde olduğunu gösteriyor.

Kadınlar tek başına gittiler, kapıyı çaldılar, çoğu zaman ters cevap aldılar, çoğu zaman küfür aldılar, çoğu zaman dayak bile oldu, taşlanma bile oldu buna rağmen çalıştı bu kadınlar burada. Mersin genelinde bir tek erkek şurada broşür dağıttı ya da birini iknaya çalıştı dersiniz ben asla inanmam. Eğer burada Hayriye başkanın kazanması söz konusuysa buradaki kadınların başarısı bu... Buradaki kadınlar yaptı bunu. Diğer taraftan sekiz tane ilçenin başkanlığını da aldık, belediye başkanlığını evet, bu başarı da bizim. (Meral, 53, MHP)

Anlatılarda, toplumsal cinsiyet odaklı çalışan STK'ların kadınların parti siyasetindeki etkinlik gücünü olumlu yönde etkilediğine işaret eden Semiha, temsil mekanizmalarında yer almalarını, olumsuzluklara itiraz etmenin KADER çalışmaları sayesinde gerçekleştiğini söylüyor:

Kadınlara partiye oy toplamak için bakılıyor. Broşür dağıttırıyorlar. KADER çalışmaları sonucunda kadınlar buna artık rest çekmeye başladı, dolayısıyla broşür dağıtmaya da artık hayır dediler. (Semiha, 62, MHP)

Görüşülen kadınların yarısına yakını, partilerinde siyaset yürütmenin yanı sıra “çok konumlu aktivizm” (Uysal ve Toprak, 2013) çalışmaları yürütmektedir. Farklı partilerden kadınların bir araya gelerek yan yana siyaset yürütmeleri toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve pratiklerinin dönüşmesine, demokratik kültürün oluşmasına katkıda bulunuyor. Aynı parti içinde olup da sivil toplum çalışmalarında yer alan ve yer almayan kadınların kendi partisi dışında siyaset yürüten kadınlara bakış açıları ve politik söylemleri arasındaki fark, bu tespiti güçlendirmektedir.

Sonuç ve değerlendirme

Bu makaleye konu olan araştırmada siyasi partilerde farklı ideolojik ve politik düşünce yapılarına sahip olan kadınların toplumsal cinsiyet temelli ortak sorunlarına ve bu sorunları hangi başa çıkma mekanizmaları oluşturarak deneyimlediklerine yer verilmiştir. Siyasetin hali hazırda erkek egemen yapısına varlıklarıyla müdahale eden bu kadınlar, temsillerde yer alabilmek ve kendi sözünü söyleyebilmek için çeşitli stratejilerle alanda kalmayı ve mücadele yürütmeyi tercih etmişlerdir. Yeri geldiğinde ev, iş yaşamı ve siyaseti bir arada yürütebilmek için daha fazla emek harcayan ve “denge” stratejisi güderken, politik yaşamlarında emek gerektiren birçok sorumluluğu omuzlarına yüklenirken karar mekanizmalarında ya da karar alma süreçlerinde ise cinsiyete dayalı ayrımcı pratiklerle karşılaşmakta ve bu alanlardan dışlanmaktadır. Bu pratiklerden özellikle vurgulanan, kadınlara uygulanan cinsel ve sosyal denetimken, kadın çalışmalarına yönelik bütçenin oluşturulmaması ya da var olan bütçenin kadınlara harcanmaması ise dışlanmanın farklı bir boyutu olarak görülmektedir. Tüzükte yer alan olumlu ayrımcılık uygulamalarının içselleştirilememesi nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ise fiili bir eşitliğin sağlanması yolunda çözümlenmesi gereken en önemli sorunlardan biri olarak görünmektedir.

Araştırma sonuçlarına giderken temel olarak izi sürülen bu ortaklıklar dışında partiler, sorunlar ve özellikle kazanımlar bakımından farklı düzeydedir. Tüzüklerinde eşit temsile yönelik hiçbir uygulaması olmayan MHP, MHP’li kadınlar tarafından “erkek partisi” olarak adlandırılmış ve genel başkanlığın eşitliğin sağlanması için atılacak adımlardaki etkisine dikkat çekmişlerdir. AKP ve HDP’li kadınların anlatılarından, parti lider ve genel başkanlarının söylem ve uygulamalarının MHP ve CHP’den farklı olarak kadınların eşit temsiline olumlu etkisi olduğu ve kadınların bu birimlere yerleşebilmeleri için alan açtığı görülmüştür. Bu durum bir anlamda eşitlikçi baskının tezahürü olarak düşünülebilir. Yani AKP ve HDP’de zaman zaman “yumuşak kota”nın (Dahlerup and Freidenvall, 2007; Cansun, 2012; Caul, 1999) uygulandığı söylenebilir. AKP’li kadınların anlatılarda sık sık dile getirdiği “eşit değil farklıyız” söylemi de bu noktada parti liderinin dile getirdiği bir söylem olarak partide siyaset yürüten kadınların konuşmalarında eşitliğin aynılık olarak düşünüldüğü ve cinsiyetlerin ikili cinsiyet rejimi içinde biyolojik olarak farklılaştığı özcü anlayışın yansımalarına işaret etmektedir. CHP’li kadınlar ise uzun mücadeleler sonucunda elde edilmiş kazanımlarının erkek partililer tarafından sürekli ihlal edildiğini kendilerinin “dolgu malzemesi” olarak kullanıldığını, bir diğer deyişle temsil mekanizmalarında kendilerine göstermelik olarak yer verildiğini özellikle vurgulamışlardır.

Görüşülen tüm kadınlar, kadınların siyasette göstermelik temsiline ısrarla karşı çıkarken, HDP’li kadınlar ise tüzüksel güvenceye alınmış eş temsil ilkesinden bahsetseler de parti program ve tüzüğünde yer alan maddelerin hayata geçirilemediğini, uygulamaların erkek partililer tarafından içselleştirilemediğini ve cinsiyetçi pratiklerin devam ettiğini dile getirmişlerdir. Kadınların temsilde eşitliğin “ideolojik politik boyutun içselleştirilememesine” yaptıkları vurgu, sosyo-kültürel yapının etkisinin de bu mekanizmalardaki yansımalarına işaret etmektedir. Siyaset arenasında temsil ise kadınların anlatılarından ya “erkek gibi” ya da “şefkati ve sevgisiyle” var olmak gibi değerlendirilerek verili cinsiyet rejiminin kadınlık ve erkeklik kodları yeniden üretilmiştir.

Araştırmaya katılan kadınlar, partide yer alan eşitlik uygulamalarını, toplumsal cinsiyet kimlikleri ile tarif etmektedirler. Görüşmeye dâhil edilen AKP’li kadınların hepsi kota uygulamasına karşı çıkarak kota uygulamalarının gerekli olmadığına ya da kadınlara özel bir çalışmanın gerekliliğine inanmadıklarını belirtmiştir. Kadınların, toplumsal yaşamdaki kadınlık deneyimlerinin, onları eşitsiz ve dezavantajlı bir yolda yürüdükleri gerçeğini bulanıklaştırmıştır. “Kadın değil insan” söylemiyle yaşanan güçlükler ve engeller gizlenmiş dolayısıyla toplumsal cinsiyet temelli sorunların tanımlanması da zorlaşmıştır. Bu noktada AKP’li kadınların sık sık dile getirdiği “eşit değil farklıyız” söylemi de yine liderin rol, davranış ve söylemlerinin partide yer alan kadınlar için bir referans noktası olduğunu göstermektedir.

Çalışma grubundaki kadınlar, siyasi partilerde eşit temsili sağlamak için özellikle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda kadınlar lehine olumlu ayrımcılık düzenlemelerine yer verilmesi gerektiğinin altını çizdiler. Çözüm için erkeklerin eğitiminden bahseden HDP'li kadınların anlatıları, "sınırları ve kaybedilme koşulları her zaman belirsiz, değişken, geçişli ve gündemde olan bir iktidar inşa stratejisi olan" (Sancar, 2009, 19) erkekliğin faileri tarafından sorgulanmasını öneren bir çözüm yolu olarak görünmektedir. Bütün siyasi partilerde kadın çalışmalarına yönelik ayrı bir fonun oluşturulması, kadın kolları başkanlığının temsillerde oy hakkının olması, adaylıklar sürecinde kadınlardan ücret talep edilmemesi de kadınların eşit temsilin sağlanması için yapılan çözüm önerileri arasında. Farklı siyasi partilerde yer alan kadınların toplumsal cinsiyet temelli ortak sorunlarının çözümü için kadın ağları ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle yerel ve ulusal düzeyde mekanizmaların oluşturulması ve yaygınlaştırılması ise nihayetinde demokratik bir siyaset kültürünün oluşması açısından önemli bir adım olarak düşünülmelidir.

Kaynakça

- Acar Savran, Gülnur. “Feminist Politika, Kota ve ‘Bir Siyasal Kategori’ Olarak Kadınlar”, *Amargi*, no. 5 (2007): 11-13.
- Acar Savran, Gülnur. *Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin* (İstanbul: Kanat Yayınevi,2009).
- Agacinski, Sylviane. *Cinsiyetler Siyaseti* çev. İsmail Yerguz (Ankara: Dost Kitabevi,1998).
- AK Parti tüzüğü (2016). <http://www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu>
- Alkan, Ayten. Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli? *Birikim Dergisi* 179 (2004): 71-77
- Altındal, Yonca. Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi. (Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2007).
- Ballington, Jullie. & Azza Karam. *Women in Parliament: Beyond Numbers*. (Stockholm: IDEA, 1998).
- Bari, Farzana. Women’s Political Participation: Issues and Challenges. (Bangkok: UN Report, 2005).
- Berktaş, Fatmagül. *Politikanın Çağrısı* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011).
- Bhasin, Khamla. *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller* çev. Kader Ay. (İstanbul: Kadav Yayınları, 2003).
- Cansun, Şebnem. “Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımının Algılanması: AKP ve CHP Örnekleri.” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2, 3 (2009): 9-30.
- Caul, Miki. “Women’s Representation in Parliament: The Role of Political Parties.” *Party Politics*, 5, 1 (1999): 79-98.
- CHP parti tüzüğü (2016) <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/tuzuk2016-29012016.pdf>
- CHP Parti yönetmeliği. <https://www.chp.org.tr/Assets/dosya/chp-yonetmelikleri-2015-01-12.pdf>
- Connel, William Robert. *Toplumsal cinsiyet ve İktidar* çev. Cem Soydemir. (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998).
- Çadır, Mustafa. Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü: TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği. (Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2011).
- Çağlayan, Handan. *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007).
- Çakır, Serpil. “Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış” *Yerli Bir Feminizme Doğru içinde* ed. Serpil Çakır ve Necla Akgökçe (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2001), 385-422.
- Çakır, Serpil. *Erkek Kulübünde Siyaset; Kadın Parlamenterlerle Sözlü Tarih* (İstanbul: Versus Yayınları, 2013).
- Donovan, Josephine. *Feminist Teori* çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek ve Fevziye Sayılan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009).
- Dahlerup, Drude. *Women, Quotas and Politics* (London: Routledge, 2013).
- Dahlerup, Drude & Lenita Freidenvall. “Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe” *Journal of Representative Democracy* 43, no. 2 (2007): 73-92.
- Demir, Zekiye. Siyasi Partilerin Kadın Politikalarına Karşı Kadınların Tutumu. (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2002).
- Duverger, Maurice. *The Political Role of Women* (Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1955).
- Freidenvall, Lenita. *Women’s Political Representation and Gender Quotas: the Swedish Case*. (Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University, 2003).

- Güneş Ayata, Ayşe. "Türkiye'de Kadının Siyasete katılımı" *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar İçinde*. ed. Şirin Tekeli (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 161-178.
- Harding, Sandra. "Feminist Yöntem Diye Bir Şey Var mı?" *Farklı Feminizmler Açısından Kadın Araştırmalarında Yöntem İçinde* ed. Serpil Çakır ve Necla Akgökçe çev. Zelaya Ayman (İstanbul: Sel Yayıncılık, 1996), 34-48.
- HDP parti programı. (2017). <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-programi/8>
- HDP Parti tüzüğü. (2014) <http://www.hdp.org.tr/tr/parti/parti-tuzugu/10>
- Kaylı, Derya. Türkiye'de Siyasal Partilerin Kadın Politikaları ve Söylemi: 2011 Genel Seçimleri Üzerine Bir İnceleme (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2013).
- Kenworthy, Lane and Melisa Malami. "Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis" *Social Forces*, 78, no. 1 (1999): 235-268.
- Kiwan, Dina. "İçermeci Bir Katılımcı Yurttaşlık Kuramına Doğru" *Gençlerin Siyasal Katılımı İçinde* ed. Volkan Yılmaz ve Devlin Bahçeci çev. Hale Akay (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014), 45-59.
- Koray, Meryem. "Kadın, Siyaset, Kota" *Türkiye'de Kadın Olgusu İçinde* ed. Necla Arat (İstanbul: Say yayımları, 1992), 199-245.
- Kovanlıkaya, Çağlayan. 1980 Sonrası Türkiye'de Politik Alanda Kadınlar ve Kadın Politikası, (Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1990).
- Kümbetoğlu, Belkis. "Feminist Yöntem ve Kadın Çalışmalarına İlişkin Bazı Sorular, Sorunlar" *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar İçinde* ed. Serpil Sancar (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2011), 475-503
- Mies, Maria. "Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru" *Kadın Araştırmalarında yöntem İçinde* ed. Serpil Çakır ve Necla Akgökçe (İstanbul: Sel Yayıncılık, 1996), 48-67.
- MacKinnon, Catharine A. *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru* çev. Türkan Yöney ve Sabir Yücesoy (İstanbul: Metis Yayınları, 2003).
- Matland, R. E. and Julie. Ballington. "Political Parties and Special Measures: Enhancing Women's Participation in Electoral Processes." *New York ,Naciones Unidas*, 2004.
- MHP parti programı (2009) http://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_parti_programi_2009
- MHP parti tüzüğü. http://www.mhp.org.tr/htmldocs/mhp/tuzuk/editor/mhp_tarihcesi.html
- Nicolson, Paula. *Gender, Power and Organisation*. (New York: Routledge, 2005).
- Norris, Pippa and Joni Lovenduski. "Women Candidates for Parliament: Transforming the Agenda" *British Journal of Political Science*, 19, no.1 (1989): 106-115.
- Norris, Pippa and Roland Inglehart. "Cultural Obstacles to Equal Representation" *Journal Of Democracy*, 12, no.3 (2001): 126-140.
- Pantel, Pauline Schmidt. "Günümüzde Eski Tarih ve Kadınlar" *Kadınların Tarihi Cilt I.İçinde* ed. Georges Duby, Michelle Perrot and Pauline Schmidt çev. Ahmet Fethi (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2005), 458-464.
- Pateman, Carol. *The Sexual Contract* (Cambridge: Polity Press, 1998).
- Paxton, Pamela, Melanie M. Hughes and Jennifer L. Green. "The International Women's Movement and Women's Political Representation" *American Sociological Review*, 71, no.6 (2006), 898-920.
- Paxton, Pamela; Melanie M. Hughes and Matthew A. Painter. "Growth in Women's Political Representation: A longitudinal Exploration of Democracy, Electoral System and Gender Quotas" *European Journal of Political Research*, 49, no.1 (2010), 25-52.

- Paxton, Pamela and Sheri Kunovich. "Women's Political Representation: The Importance of Ideology" *Social forces* 82 no.1 (2003), 87-113.
- Phillips, Anne. *Demokrasinin Cinsiyeti* çev. Alev Türker, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 1995).
- Pınarcıoğlu, Nihal Şirin. *Yerel Siyaset ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli'nde Niteliksel Bir Araştırma*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora tezi, 2011).
- Punch, Keith F. *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* çev. [Zeynep Akyüz](#), [Dursun Bayrak](#), [H. Bader Arslan](#) (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2014).
- Sancar Üşür, Serpil. *Türkiye'de Kadın – Erkek Eşitliğini Belirleyen Dinamikler. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri.* (İstanbul: Graphis Matbaa, 2008),217-235.
- Sancar. Serpil. *Erkeklik: İmkansız iktidar: Ailede, piyasada ve sokakta erkekler.* (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2009).
- Scott, Joan. *Toplumsal cinsiyet: Faydalı bir tarihsel analiz kategorisi* çev. Aykut Tunç Kılıç (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2007).
- Shvedova, Nadezhda. "Obstacles to Women's Participation in Parliament" *Women in Parliament: Beyond Numbers* ed. Julie Ballington and Azza Karam (Stockholm: International IDEA, 2005), 33-52.
- Stanley, Liz and Sue Wise. "Feminist Araştırma Sürecinde Metot, Metodoloji ve Epistemoloji" *Kadın Araştırmalarında Yöntem İçinde* ed. Serpil Çakır ve Necla Akgökçe çev. Füsün Şaşmaz (İstanbul: Sel Yayıncılık, 1996), 67-99.
- Tekeli, Şirin. *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat* (İstanbul: Birikim Yayınları,1982).
- Tekin, Latife, Unutma Bahçesi (İstanbul: Everest Yayınları, 2004).
- Tokgöz, Oya. "Kadın Seçmen İmgesi: Türkiye'de Kadının Bireysel Siyasal Katılımı Üzerine Bir Deneme" *Amme İdaresi Dergisi İçinde*, 27, no.4 (1994), 97-115.
- Uysal, Ayşen ve Oğuz Toprak. *Particiler Türkiye'de Partiler ve sosyal ağların İnşası* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013).
- Wedel, Heidi. *Siyaset ve Cinsiyet: İstanbul Gecekonduklarında Kadınların Siyasal Katılımı* çev. Can Kurultay (İstanbul: Metis Yayınları, 2013)
- Wittig, Monica. *Straight Düşünce* çev. Leman Sevda Darıcıoğlu ve Pınar Büyüктаş (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2013).
- Yaraman, Ayşegül. *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili.* (İstanbul: Bağlam Yayınları,2015).